

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Мікроекономіка»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 5 - Попит, пропозиція та їх взаємодія

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Бондаренко Л.Ф.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекції:

1. Попит на товари в умовах досконалого ринку.
2. Нецінові детермінанти попиту.
3. Ринкова пропозиція, закон пропозиції.
4. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.
5. Еластичність попиту і пропозиції, їх практичне використання.

Рекомендована література:

Основна література:

1. Базилевич В.Д. Мікроекономіка Практикум. Навчальний посібник – Київ, 2010 – 294с.
2. Старчик Н.В., Носач І.В. Мікроекономіка: Навчальний посібник – Кременчук, 2012 – 287 с.
3. Рудий М.М. Мікроекономіка: Навчальний посібник – К.: Каравела, 2012 – 360 с.
4. Наливайко А.П. Мікроекономіка: Підручник – К.: КНЕУ, 2011. -446 с.
5. Наливайко А.П. Практикум з мікроекономіки до підручника з Мікроекономіки. Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.
6. Панчишин С.М. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка: Підручник: у 2-х кн. / За ред. С.М. Панчишина. — К.: Знання, 2013. — 615 с.
7. Пилипенко П.П. Мікроекономіка. Курс лекцій: Навчальний посібник. — Львів: Новий світ – 2000, 2012. – 280 с.
8. Буряк П.Ю. Мікроекономіка: Підручник– К.: «Хай – Тек прес» - 2012. –560 с.

Допоміжна література:

1. Тарасевич В.М. Економічна теорія. Мікроекономіка. Підручник – К.: Знання, 2012 - 134с.
2. Поплавська Ж.Б. Мікроекономіка. Навчальний посібник – К.: Алерта, 2011 – 272 с.
3. Білецька Л. В. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка. К.: ЦУЛ, 2009.- 175с.
4. Пилипенко В. В. Мікроекономіка: Курс лекцій. Львів: Новий світ, 2012.
5. Кундєєва Г. О. Мікро- і макроекономіка: навчально – методичний посібник. — К. : НУХТ, 2011. — 222 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

1. Попит на товари в умовах досконалого ринку

У попередній темі розглядався індивідуальний попит певного споживача (крива d), у цій темі розглянемо ринковий попит.

Ринковий попит – сума індивідуальних попитів при певному рівні ціни.

Попит – платоспроможна потреба.

Величина (обсяг) попиту – максимальна кількість даного товару, яку можуть придбати покупці за даною ціною (ціною попиту).

Ціна попиту – максимальна ціна, яку згоден заплатити покупець за конкретний обсяг товару.

Закон Попиту: За інших рівних умов попит на товар тим більший, чим нижча ціна.

Закон Попиту діє внаслідок двох ефектів:

1 – *ефект доходу* – адаптація попиту до зміни реального доходу. **Реальний дохід** – номінальний дохід з поправкою на зміну рівня цін.

2 – *ефект заміщення* – адаптація попиту до зміни відносних цін. **Зміни відносних цін** – це зміна співвідношення цін.

Функція попиту – залежність величини попиту від факторів, які на нього впливають: $Q_x^D = f(P_x, \text{інші фактори})$.

Основним фактором, який впливає на попит є ціна (P) на товар x.

Тому функцію попиту можна записати так:

$Q_x^D = f(P_x)$, де Q_x^D – обсяг попиту на товар x.

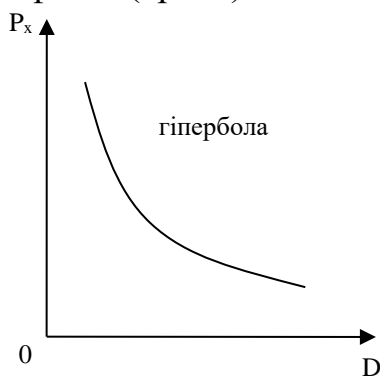
Функція попиту від ціни може задаватися трьома способами:

– табличним;

– аналітичним (часто спрощують функцію – з кривої до прямої):

$Q_x^D = aP_x + b$, де a, b – числа, P_x – незалежна змінна;

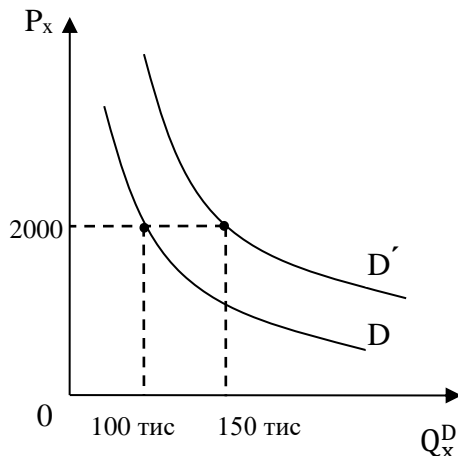
– графічно (крива):

2. Нецінові детермінанти попиту

Нецінові детермінанти (фактори) попиту:

– *дохід споживачів* (якщо дохід максимально зростає, крива попиту D зміститься на позицію D');

Зміщення кривої попиту внаслідок зміни нецінового фактору

- смак і уподобання споживачів;

- інфляційне очікування;

- ціни на інші товари:

а) товари-замінники (субститути). Наприклад: кава, чай (при збільшенні ціни на каву попит на чай зростає);

б) товари доповнюючі (комплементи). Наприклад: автомобіль – бензин (при зростанні ціни на бензин попит на автомобілі падає);

в) товари, які не залежать один від одного;

- кількість покупців на ринку.

3. Ринкова пропозиція, закон пропозиції

Ринкова пропозиція складається з суми індивідуальних пропозицій (S) за кожною конкретною ціною.

Ринкова пропозиція – кількість товару, яка перебуває на ринку або може бути туди доставлена.

Ціна пропозиції – мінімальна ціна, за яку продавець згоден продати свій товар.

Закон Пропозиції: За інших рівних умов пропозиція тим більша, чим вища ціна.

Функція пропозиції – залежність величини пропозиції від факторів, які на неї впливають: $Q_x^S = f(P_x, \text{інші фактори})$.

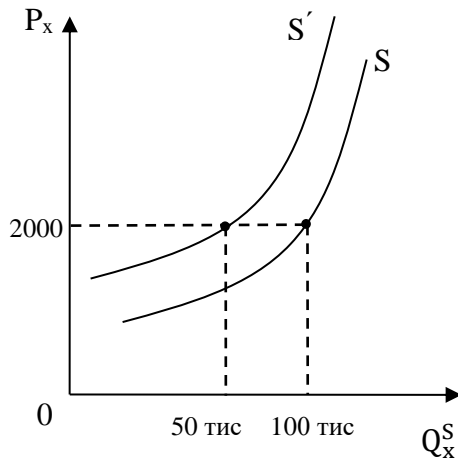
Основним фактором, який впливає на пропозицію є ціна (P) на товар x : $Q_x^S = f(P_x)$, де Q_x^S – обсяг пропозиції на товар x .

Функція пропозиції від ціни може задаватися трьома способами:

- табличним;

- аналітичним: $Q_x^S = -aP_x - b$, де a, b – числа, P_x – незалежна змінна;

- графічно:

Зміщення кривої пропозиції внаслідок зміни нецінового фактору.

Інші фактори, які впливають на пропозицію:

- витрати виробництва (витрати факторів виробництва). Наприклад: якщо росте ціна сировини, то крива пропозиції S зміститься вліво в позицію S' ;
- очікування виробників. Наприклад: якщо виробники очікують зростання цін, то вони зменшують пропозицію товару;
- дотації та податки;
- ціни на інші товари:
 - а) субститути,
 - б) комплементи,
 - в) товари, які не пов'язані один з одним;
- кількість продавців на ринку.

4. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага

На ринку стикаються інтереси покупців (попит) та інтереси продавців (пропозиція). Покупці пропонують ціну попиту, а продавці – ціну пропозиції.

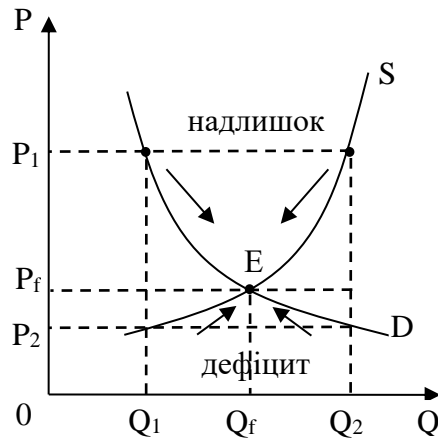
Ринкова ціна – це ціна, по якій реально відбувається процес купівлі-продажу.

Рівноважна ціна – ціна, яка відповідає ринковій рівновазі (рівність попиту і пропозиції).

Співвідношення попиту і пропозиції – кон'юнктура ринку.

Порушення ринкової рівноваги може відбуватися у двох випадках:

- 1) при зрушенні кривих попиту і пропозиції (коли змінюються інші фактори);
- 2) при відхиленні ринкової ціни від рівноважної:

Порушення ринкової рівноваги при відхиленні ринкової ціни від рівноважної

Коли на ринку даного товару дефіцит – ціна «стелі» P_1 , коли надлишок на ринку – ціна «підлоги» P_2 .

5. Еластичність попиту і пропозиції, їх практичне використання

В математиці, **еластичність** – це ступінь реакції функції на зміну аргументу.

Еластичність попиту (пропозиції) за ціною – це ступінь реакції попиту (пропозиції) на зміну ціни.

Еластичність вимірюється коефіцієнтом еластичності:

$$E_p^D = \frac{\Delta Q_1 \%}{\Delta P_1 \%} = \frac{Q_2 - Q_1}{\frac{Q_1 + Q_2}{2}} \cdot 100\% : \frac{P_2 - P_1}{\frac{P_1 + P_2}{2}} \cdot 100\% = \frac{(Q_2 - Q_1)(P_1 + P_2)}{(Q_1 + Q_2)(P_2 - P_1)}$$

Таким чином, $E_p^{D(S)}$ – коефіцієнт цінової еластичності попиту (дугова). Використовували середину інтервалу, як пропонує Самуельсон. Дугова еластичність використовується у випадку лінійної функції попиту (пропозиції). При криволінійній функції використовують формулу еластичності в точці (точкова еластичність).

Чинники, які впливають на еластичність попиту по ціні:

- *кількість товарів-замінників* (субститутів). Чим більше субститутів у даного товару, тим більша еластичність попиту:

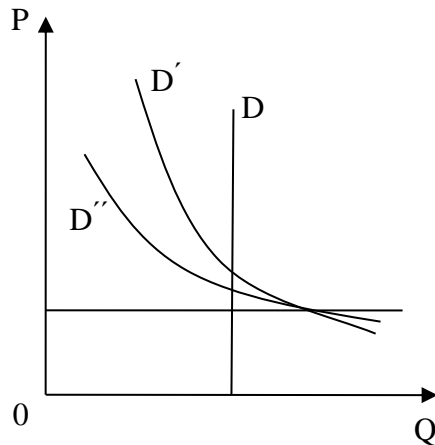
- *значимість товару для споживача*. Попит на товар першої необхідності є нееластичним; попит на предмети розкоші – еластичний.

Криві попиту на товар з:

D – нееластичним попитом;

$D_{''}$ – абсолютно нееластичним попитом;

D' – еластичним попитом.

Попит на хліб, сіль абсолютно нееластичний.

Товар з кривою попиту D'' , має більшу еластичність попиту, ніж товар з кривою попиту D' .

- від верств населення по доходах. Еластичність попиту на один і той же товар вища для менш забезпечених та менша для більш забезпечених верств населення.

Якщо $|E_P^D| > 1$ – попит еластичний;
 $|E_P^D| < 1$ – попит нееластичний;
 $|E_P^D| = 1$ – еластичність попиту одинична.

Аналіз еластичності попиту має велике практичне значення при розробці цінової політики підприємства тому, що існує **залежність між ціновою еластичністю попиту та виручкою виробника**:

а) якщо попит еластичний, зміна ціни викликає зміну загальної виручки (доходу) в протилежному напрямку: $\uparrow TR = \downarrow P \cdot \uparrow Q$. Тому підприємства, які випускають товар з еластичним попитом, повинні думати над зниженням ціни.

б) якщо попит нееластичний, зміна ціни викликає зміну загальної виручки (доходу) в тому ж напрямку: $\uparrow TR = \uparrow P \cdot Q$. Не треба думати над зниженням ціни, якщо немає конкурентів.

в) при одиничній еластичності зміна ціни залишає загальну виручку незмінною: $TR = \downarrow P \cdot \uparrow Q$.

Однак практика показує, що ця залежність повністю не виконується.

Еластичність попиту змінюється по мірі руху вниз по кривій попиту. Виручка досягає максимуму при ціні, яка відповідає одиничному значенню еластичності попиту. При незаповнених залах театрів та незаповнених літаках недовикористовуються потужності капіталу, але максимізується виручка.

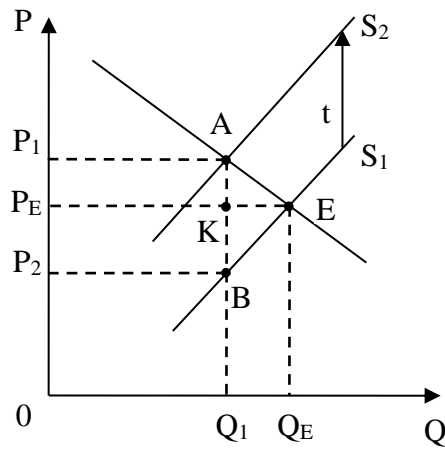
Застосування теорії еластичності в податковій політиці держави

Держава втручається в ринкові процеси з метою встановлення бажаної ціни.

Цінове регулювання держави може бути **прямим і непрямим**. Прикладом прямого цінового регулювання є встановлення ціни «стелі» та ціни «підлоги». Непряме цінове регулювання здійснюється через пряме оподаткування господарюючих суб'єктів.

Розглянемо застосування теорії еластичності на прикладі податкової політики держави, а саме *введення непрямого акцизного податку*.

Нехай, попит є еластичним, держава вводить акцизний податок в розмірі t з кожної одиниці продажу (рис. 5.11).

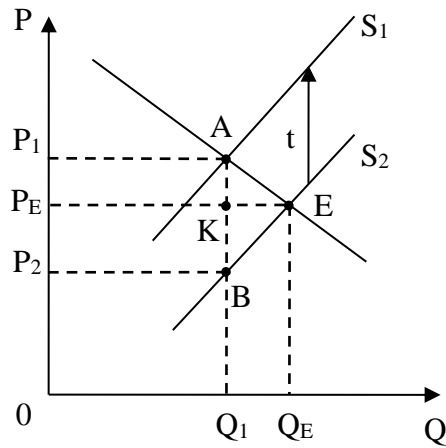
Розподіл податків між споживачами та виробниками.

Внаслідок введення податку пропозиція скорочується. Лінія пропозиції зсувається вліво, рівноважна ціна зростає з P_E до рівня P_1 , рівноважний обсяг Q_E знижується до Q_1 .

Розмір податку на одиницю продукції відповідає відрізку P_1P_2 , де ціна P_2 – ціна, що відповідає новому обсягу Q_1 *без урахування податку*, та ціна P_1 – з *урахуванням податку*.

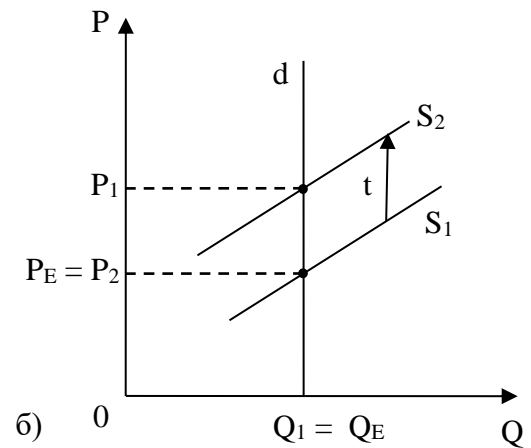
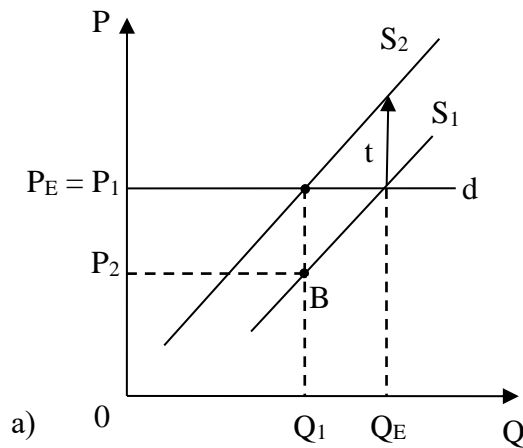
Площа фігури P_1ABP_2 відповідає сумі податкових надходжень у бюджет від всього обсягу продаж Q_1 . Дані надходження розподіляються на дві частини. Перша частина податків виплачується споживачами і відповідає площі фігури P_1AKP_E . Друга частина виплачується виробниками і відповідає площі фігури P_EKBP_2 . Трикутник ABC показує суму втрачених вигравів споживача та виробника – економіка зазнає чистих втрат (dead – weight loss). Трикутник ABC називається **трикутником Харберга**.

Для розглянутого випадку характерним є те, що *виробники сплачують більшу суму податку*. Це пов'язано з еластичністю: оскільки попит **більш еластичний*, ніж пропозиція, основна частина податкового тягара лягає на плечі виробника. * Якщо більш еластичною є пропозиція, більшу частину податку сплачуватимуть покупці (рис. 5.12)

Розподіл податкового тягара за умов еластичної пропозиції та нееластичного попиту

В ситуації абсолютно еластичного попиту весь податковий тягар лягає на виробника. Якщо попит абсолютно нееластичний – весь податок сплачує покупець.

Розподіл податкового тягара за умов абсолютно еластичного (а) та абсолютно нееластичного (б) попиту.